nesuderinamumas, kurį savo viduje jaučia, yra pažymys, kad nemyli. Priešingai, netaisyklingi ar netobuli veido bruožai, jeigu ne bjaurūs, nekliudo pamilti. Mylėti yra daug rimtesnis ir reikšmingesnis dalykas už susižavėjimą veido bruožais ir skruostų spalva. Meilė reiškia intymų pritarimą tam tikram žmogaus gyvenimo būdui, kuris mum atrodo geriausias ir kurį randame ir nujaučiame kitoje būtybėje.

Dažniausiai vyras savo gyvenime myli kelis kartus. Ortega klausia ar tas vyro įsimylėjimo dažnumas yra yda, žalinga primityviškumo liekana, jame užsilikę barbariškumo likučiai? Ar būtų idealu tobula vienintelė meilė? Ar šiuo atžvilgiu yra koks skirtumas tarp normalaus vyro ir normalios moters? Neduodamas tiesioginio atsakymo, Ortega konstatuoja, kad beveik visad vyras meilėje esąs dvigubas. Yra asmenų, kurie savo gyvenime myli įvairias moteris, tačiau jose visose labai ryškiai pasikartoja vienodo pobūdžio moteriškumas. Kartais supuolimas atitinka netgi tą patį fizinį formatą. Kartais per daugelį moterų mylima viena generinė moteris, ir tai yra dažnas reiškinys ir sudaro tiesioginį įrodymą, kad meilės pasirinkimas atskleidžia žmogaus ryškią asmenybę.

Tačiau kitais atvejais, vyro paeiliui mylimos kelios moterys ar moters pasirenkami vyrai, esti visiškai kitokių savybių. Ar tai reiškia, kad žmogaus asmenybė su laiku pasikeitė? Ar galimas toks mūsų būtybės pakitimas? Tai labai svarbus klausimas, sako Ortega, charakterio mokslui. XIX šmt. antroje pusėje buvo manoma, kad asmens charakteris susidaro iš lauko į vidų. Gyvenimo patyrimai, įpročiai, aplinkos įtakos, likimo nepastovumai, fiziologinės būklės, suformuoja tai, ką vadiname charakteriu. Tuo būdu tas charakteris nuolat keičiasi. Pats Ortega galvoja priešingai. Jam atrodo, kad teisingiau tvirtinti, kad gyvename iš vidaus į išorę. Pirma nei įvyksta išoriniai įvykiai, mūsų vidinė asmenybė savo esmėje jau yra sudaryta, ir nors gyvenimo eiga šiek tiek ją įtakoja, tačiau jos įtaka įvykiams yra didesnė. Mes esame nepaprastai atsparūs viskam, kas nėra gimininga mūsų asmenybei. Gal kas pasakys, kad jeigu taip, tai negali būti nė kalbos apie griežtus pasikeitimus. Kokie esame buvę užgimę, tokie būsime ir mirties valandą.

RUBENS VYRAS IR ŽMONA

Ortega tvirtina, kad ne. Yra asmenų, kurie nesikeičia, yra galima sakyti, suakmenėjusių charakterių. šie laikysis nesikeičiančios meilės sistemos. Tačiau yra asmenų su turtingom galimybėm ir lemtimis, kurie laukia savo pasireiškimo valandos. Esą galima sakyti, kad tai normalu. Asmuo savo gyvenime patiria du ar tris didelius pasikeitimus, kurie esti lyg ir tos pačios dorovinės trajektorijos įvairios būsenos. Neprarasdami gilaus panašumo su mūsų vakarykščiais jausmais, vienądien pastebime įžengę į naują pakopą ar mūsų charakterio pakitimą. Atrodo, kad mūsų būtybė apsisuka aplink save keletą laipsnių ir nueina kita kryptimi.

Ar neįtaigus atsitiktinumas, kad skaičius tikrų meilių, kurias išgyvena vyras, beveik visad esti tas pats: dvi ar trys. Ir be to, kiekviena tų meilių iškyla chroniškai lokalizuota viename tų charakterio tipų? Šitam daugelio meilių prajove Ortega įžiūri savo teorijos patvirtinimą. Prie naujo būdo jausti gyvenimą griežtai prisitaiko skirtingas moters tipas. Mūsų vertybių sistema daug ar mažai pakito, bet visad ištikimai su senąja: į pirmą vietą atsistoja savybės, kurių anksčiau nevertinome ar gal net nepastebėdavome, ir nauja lytinio pasirinkimo schema įsiterpia tarp vyro ir praeinančių moterų.

Teorija, kad meilėje yra pasirinkimas, rašo Ortega, ir kad tas pasirinkimas nėra laisvas, bet pareina nuo asmens būdo, gali atrodyti nepriimtina tiems, kurie laikosi psichologinio žmogaus aiškinimo, kuris, Ortegos manymu, jau yra susenęs ir turi būti pakeistas. Jį sudaro polinkis pervertinti atsitiktinumo poveikį ir mechaniškas galimybes žmogaus gyvenime. Ortega galvoja, kad nė vienas tų pradų tarpusavy neturi nieko bendra. Garbėtroška vyras, nors ir kaip būtų nusmukęs, įsimyli tokią pat moterį. To pasėkos neišvengiamai nelaimingos. Nesuplakime pasirinkimo pasėkų su juo pačiu.

Sakoma, kad daugeliu atvejų vienas ar abu besimylintieji esą apsirikę: tikėjo, kad jos pasirinktasis yra toks, o pasirodė visai kitoks. Ar tai ne dažniausia kartojama dainelė įprastinėje meilės psichologijoje? Jeigu tam patikėti, tai būtų beveik normali apsirikimo priežastis. Ortega su tuo nesutinka. Jam nepriimtina jokia teorija, kuri tvirtina, kad žmogaus gyvenimas vienoje giliausių ir rimčiausių savo apraiškų — kokia yra meilė — būtų grynas ir beveik nuolatinis absurdas, nesąmonė ar apsirikimas. Jis neneigia, kad kartais tai gali atsitikti. Tačiau, jeigu norima apsirikimą laikyti dažnu ir normaliu reiškiniu, tada tai bus netikras ir napakankamai pažintas dalykas. Apsirikimo daugumoje menamų atvejų esti: patiko asmuo, tik vėliau kenčiamos tokio nusiteikimo pasėkos ir tai vadiname mūsų apsirikimu. Pavyzdžiui, jauna miestietė įsimyli vyrą, kuris visada laikosi paviršiuje, moka verstis visokiose apystovose, o iš esmės nepaiso nei dieviškų, nei žmogiškų nuostatų. Negalima neigti, kad šitoks vyras turi tam tikrą žavesį, kokio pasigenda gilesni charakteriai. Tai lėbautojo tipas. Mergi-

na įsimyli tokį lėbautoją pirma nei jis pasireiškia savo žygdarbiais. Vėliau pasirodo, kad ji "apsiriko". Tačiau savo širdyje ji žino, kad tokį įtarimą ji jautė iš pat pradžios ir kad šis įtarimas buvo jos meilės sudėtinė dalis: tai, kas jai labiausia patiko tokiam vyre.

Ortega neskiria fizinio prado nuo psichinio, tai laiko praeito šimtmečio manija. ęsą neteisinga, kad matome "tik" kūną, kai žiūrime į žmogišką figūrą, o mintimi magiškai priduriame psichę, nežinia iš kur paimtą. Toli gražu tap nėra, sako Ortega. Iš tikrųjų gi, mum sunku atskirti kūną nuo sielos. Ne vien tik bendraudami su žmonėmis, bet ir iš elgsenos su bet kokia gyva būtybe, fizinis jos formos matymas yra kartu ir psichinis jos sielos, ar beveik sielos, suvokimas. Šuns staugime įžvelgiame jo skausmą, o tigro vyzdžiuose jo žiaurumą. Per tai atskiriame kūniškos figūros pavidalą ir jos vidinį mechanizmą. Kūnas yra pakrautas psichine elektra, tariant charakteriu. Ir faktas, kad kartais yra klaidinančių formų, negali paneigti normalios sekmės. Susiduriant su kita būtybe, mum atsiskleidžia jos intymi būklė. Šis mūsų artimo įžvelgimas yra didesnis ar mažesnis, pagal tai koks mūsų įgimtas įžvalgumas. Be jo nebūtų įmanomas paprasčiausias bendravimas ir socialinis sugyvenimas. Tačiau dauguma žmonių negali pasakyti koks yra žmogus stovis priešais mus. Bet, jeigu negali pasakyti, nereiškia, kad jo nemato. Jeigu žmogus pamėgintų žodžiais apsakyti tai, ką kiekvienu metu mato, jis nustebtų tuo, kaip maža jis gali pasakyti apie tai, ką taip aiškiai priešais save mato. Ir vistik, matomas žinojimas mum padeda judėti tarp daiktų, juos atskirti. Savo subtiliu būdu mumyse reiškiasi asmenų suvokimas, o ypatingai meilės atvejais.

Tad negalime, sako Ortega, kartoti, lyg sakydami aiškų ir paprastą dalyką, kad vyras įsimyli moterį "fiziniai" ar atbulai, o paskui ateina susidūrimas su mylimo asmens charakteriu. Tikrumoje įvyksta tai, kad kaikurie vienos ar kitos lyties asmenys įsimyli kūną, kaipo tokį. Mylinčiojo jautulingas charakteris padaro tokią atranką. Tačiau, pažymi Ortega, toks charakteris pasitaiko daug rečiau nei manoma. Ypatingai tai retas dalykas pas moteris. Todėl atidžiai stebėjęs moters sielą, nelaikys normaliu reiškiniu moters lytinio susižavėjimo vyrišku grožiu. Ir netgi galima atspėti kokie moters tipai sudarys iš tos taisyklės išimtį. Štai jie: pirmiausia, moterys su dalinai vyriška siela, antra, moterys plačiai praktikuojančios lytinį gyvenimą (palaidos moterys), trečia, normalios moterys su normaliu lytiniu gyvenimu, ketvirta, moterys, kurios savo psichologine prigimtimi ateina į pasaulį apdovanotos "dideliu temperamentu". Šitie keturi moterų tipai turi vieną bendrą bruožą, kuris pasireiškia ypatingu silpnumu vyrų grožiui. Pažymėtina, kad moters siela yra daug labiau unitarinė nei vyro, moters sieloje mažiau atskirti vieni elementai nuo kitų nei vyro sieloje. Tuo būdu joje yra retesnis išsiskyrimas tarp lytinio malonumo ir afekto ar entuziazmo. Pas moterį šis nesukyla taip lengvai kaip pas vyrą. Reikia, kad būtų koks ypatingas motyvas, kad moteriškas jautrumas pataptų nepriklausomas ir reikštųsi atsajai.

Tuo būdu meilė, pažymi Ortega, modeliuoja žmogaus asmeninį likimą, nors neatrodo, kad žmonės įsisąmonina kokią milžinišką įtaką meilė turi mūsų gyvenimui. Mes lengvabūdiškai tegalvojame apie paviršutiniškas įtakas, nors ir dramatiškiausio pobūdžio "beprotybes", kokias vyras pridaro dėl moters ir atbulai. Ir kadangi didesnė dalis mūsų gyvenimo, jeigu jau ne jo visuma, praeina be tokių beprotybių, esame linkę nedavertinti tos įtakos. Meilė sujungia asmenis į tokį glaudų ir visa apimantį sugyvenimą, kad tarp jų nepalieka atstumo, kad galėtume pastebėti reformą, kurią vienas kitam daro. Ypatingai moters įtaka yra atmosferiška ir todėl, visur esanti, nors ir nematoma. Nėra priemonių jos išvengti ar ją įspėti. Ji prasiskverbia pro atsargumo plyšelius ir įtakoja mylimą vyrą kaip klimatas augalą. Jos griežti gyvenimo jautimo būdai švelniai ir nepaliaujamai spaudžia mūsų sielos stygas ir baigia perduodami savo ypatingą žymę. Visa tai leidžia suprasti, sako Ortega, kad mailė yra gilus, svarbių perspektyvų pasirinkimas. Nes, jeigu ušuot taikę vienam asmeniui tą dėsnį pritaikytume vieno laikotarpio visiem asmenim, pvz., vienos generacijos, gautume štai ką: kai kalbama apie minią, apie mases, visad grynai individualiai skirtumai susikerta ir palieka vyrauti tam tikras vidurinės elgsenos tipas; šiuo atveju tam tikras vidurinis meilinio pasirinkimo tipas. Tariant, kiekviena generacija bevelija tą bendrą vyro tipą ar kitą bendrą moters tipą arba tam tikrą vienos ar kitos lyties tipų grupę. Ir kadangi vedybos sudaro skaitlingiausią ir svarbiausią lytinių santykių formą, galima sakyti, kad kiekvienam laikotarpyje geriau ir daugiau išteka tam tikro tipo moterų, nei kitų.

Namie visad vyrauja nuotaika, kokią moteris sukuria. Nors ir kaip "valdytų" vyras, jo įsikišimas į šeimyninį gyvenimą yra nutrūkstantis, periferinis ir oficialus. Namai yra esminiai kasdieniški, nuolatiniai, visa eilė neryškių, vienodų akimirkų, įprastinis oras, kurį plaučiai įtraukia ir išalsuoja. Toji naminė aplinkuma sklinda iš motinos ir apsupa vaikus. Šie gali būti įvairiausių temperamentų ir charakterių, tačiau neišvengiamai vystėsi tos aplinkos įtakoje, kurią motina jiems įspaudė. Mažytis skirtumas, kokį parodo šių dienų vyrai suvokdami jų pasirinktos moters gyvenimą, padaugintas jos įtakos pastovumu ir dideliu skaičium šeimų, kur pasikartoja, rezultate duoda milžinišką istorinį pakitimą, žiūrint iš trisdešimties metų nuotolio. Ortega jokiu būdu nepretenduoja, kad šis yra vienintelis svarbus istorijos veiksnys, bet vienas pačių veiksmingiausiųjų. Įsivaizduokite, kad bendras labiausiai šių dienų vaikinų mėgiamos moters tipas bus truputį dinamiškesnis nei bevelijamas mūsų tėvų generacijos. Vaikai bus, aišku, pastūmėti į truputį drąsesnį ir veiksmingesnį gyvenimą. Nors ir kaip būtų mažas šis vitalinis polinkis, apimdamas visos tautos vidutinį gyvenimą, neišvengiamai įvykdytų milžiniškus pakitimus joje.

Įsidėmėkite, sako Ortega, kad tautos istorijoje lemiamą vaidmenį vaidina vidutinis žmogus. Nuo to, koks jis yra, priklauso tautinio kūno sveikata. Taip sakydamas, Ortega jokiu būdu nepaneigia žymių žmonių, augštai iškilusių asmenų galingos įtakos tautos likimui. Be jų nieko nebūtų kas verta vargo. Tačiau nepaisant jų tobulumo ir iškilumo, istoriškai tepasireikš tik tiek, kiek jų pavyzdys ir įtaka paveiks vidutinį žmogų. Ir čia mes esame bejėgiai, pažymi Ortega, nes istorija nepataisomai yra vidutiniškumo karalija. Atrodo, mūsų žemė sukurta tam, kad vidutinis žmogus joje visad viešpatautų. Todėl svarbu, kad vidutinis lygis būtų galimai agščiausias. Ir puikias tautas daro ne pirmoje eilėje didieji vyrai, o nesuskaitomų vidutiniųjų augštumas. Be abejo, Ortegos manymu, vidutinis lygis niekad nepakils nesant augštų